

O

T

L

B

M

Jon Tombre *vs* *Ed Jøns*.
En forestilling af/a performance by Jon Tombre.

O

SKYGGER FRA FORTIDEN

**O V D D E Š Á I G G I
S U O I V V A N A S A T**

SHADOWS FROM THE PAST

- luodda OLB MOT guvlui . . .

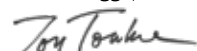
- Loga mat dán girjii, dajai teáhterhoavda Rolf Degerlund. Mun válddán girjii mielde Beijingii. Lea čakčamánnu 2017, doppe lean bagadallame Kiinná neavttáriid. Velohalan iežan hoteallalanjas ja logan nállebiologiija birra. Muhtin professor vulggii Sápmái 1920 loguin kártet sámá náli. Nu lei dalle go galge suddjet dan buhtis vilges náli, mii professora oaivila mielas lei ruota nálli. Dalle galge diedalaččat duođaštit sihke daid buhtis- ja daid seaguhus náliid. Sámiálbmoga navde oanehisoaivvahat-, measta dego elliid šládjan. Dan áiggui professora duođaštit. Čálii Lars Göran Pettersson addá munnje teáhterbihtá čállosa. Mun logan dan, seammás go gielaheamet barggán kiinnálaš neavttáriiguin. Nappo geahččalan juobe bargat, go vikkan garvit vuđolaš čilgehusaid ja mánggalágan sániid. Háliidivččen ahte mii ovttas vásihat juoidá, rastá giellarájiid. Beijing lea nu issoras stuora gávpot ja mearehis báhkas. Bivastuvadettiin čálistan guhkes maila Rolfii ja Lars Göranii. Mu mielas eat galgga gáržžidit fáttá dušše Sámi ja Ruota professora birra, muhto baicca miehtá buot, stuorát oktavuodas. Lars Göran dutkagohtá viidásabbo.

Beannotjagi maŋŋel, geassemánu 2019 lean muhtin hoteallas Krakowis. Doppe leat buohkat sámá našunálateáhtera bargit, veahka lea oahppomátkkis. Ja nu báhkka. Mis gaibagahpirat oaivvis, muhtimis lea cowboy-háhhta, buohkain beaivváščalmeláset, gárvodan geasseládjje, bivastuvvon, váiban, jaskes veahka. Beaivvi miehtá leat leamaš Auschwitzas. Arbeit macht frei – bargu addá friddjavuoda – stuora ruovdebustávaiguin čállojuvvon álbmotgoddinleairra uskkádaga bajábealde.

Doppe daid beakkán visttiin leat gáržžuhan lanjas latnjii. Olbmot miehtá máilmmi leat boahán ja vázzet ráidun lanjas latnji. Ofelaš hupmá dásedit. Dákkko lávejedje čuojahit. Maid? Čuojahedje go sii? Sii fertejedje čuojahit musihka jaskkodahttit sin geat dohko bohte, dáppe čohkkáje čuojahanjovkkožat. Gal dii fal lehpel oaidnán govain? Dan áigge sii čuojahedje hui dovddus áigeaguovdiis musihka. Musihka čuojahedje ja olbmot odjo go sirrejuvvo ieš guđet guvlui, muhtimat gassakámmárii, soapmásat fas bargaohte dakkaviđe. Gassakámmára uskkádagas čuojahedje wienerválssa, Brahms ja Beethoven. Ja mii ges vulggiimet viidásabbot dán nohkameahttun beaivvi. Oinniimet daid olbmuid bázahusaid, dávviriid, koaffariid, biktasiid, vuovttaid. Juoga ládje hui dovddus áššit, maid TV:s leat oaidnán ja vel lohkan dan birra. Muhto lea áibbas eará leahkit dáppe, duháhiid eará olbmuid searvvis ja sámá našunálateáhtera veagain. - Dál lea hui dehálaš leahkit dáppe, dadjaleastá Sabine Jacobsson. Mis lea kámera hotealla čoahkkinlanjas, juohkehaš lohka iežas teavstta. Buohkat nullet skuovaid ja bálkestiit daid ovttá sadjái. Leat ieš guđet lágaš skuovvamearkkat.

Skábman 2019 leat álggahan Olbmot buvttadusain. Olgun lea sevnjodan muhto čeaskat. Mii leat mearridan njealje fáтта: oaivemihtidemiide Sámis, álbmotjávka-deapmi fánŋgaleairrain, Afrihká koloniseren ja cornflakes USA:s. Mu jurdda lea ahte mii leat dálááiggis, ja nállevealahemi lassáneapmi čuovvu áiggi. Dan eat dárbbas deattuhit. Mii leat lávdedáiddárat, mii eat leat dokumeantaristtat, journalistat, eatge politihkkárat.

Eat mii sáhte neaktit álbmotgoddimiid. Dat ii leat oba vejolašge. Mis lea ealli musihka ja lihkaeaddji čuovggat. Dán čájálmasas galggašeimmet čájehit osiid dáhpáhusain nállebiologiija olis. Mii leat bádden ja lohkat teakstaoasáziid ja lávlut ja čuojahit. Sihke sámegeillii ja dárogillii. Teáhteris lea ovttasbargu Árkatalaš Fiilaharmoniiain. Njealje čuojaheaddji čuojahit Auschwitz árgabeaimusihkka. Sii ledje áibbas dábálaš dievddut, juste dakkárat go don ja mun. Jearaldat lea ahte livččiimet go mii sin lágažat guđet vuostáiválde olbmuid doppe? Go hupmu lea nállealaheddjiid speadjalastima birra, jorgalahttit min iežamet guvlui. Lea sáhka movt máilmmis lea oaidnu ahte vilges nálli lea buot buoremus, ahte sis leat rievttit ovdalii earáid, nu lea ain. Mii gohčodit daid ovddešáiggi suoivvanasat. Bagadalli bargu lea hábmet, gávdnat vugiid ja ovdanbuktimiid. Geavahit daid návccaid mat mis leat ja mat mii ieža leat. Mun jurddašan álo hámi birra, go hápmi hukse sisdoalu. Ii fal bargat guovttegávdnái, muhto ferte álohii vuhtiiváldit mii dáhpáhuvo nuppi ektui. Leat mánggas gáržžes lávddi alde. Mii geavahit unnán sániid ja ollu musihka ja govvasárggusráidduiguin liiggástallat. Báhpirat lávde-hápmiin, olbmot lávddi alde leat guokte teknihkkara, njealje musihkkára ja čieža neavttára. Nuoramus lea 19 ja boarráseamos 64. Olgun čuvvodišgohtá beaivvis beaivái ja mun čuoiggadan ja smiehtadan, dál de lea fargga, álohii lea nu. Dál mii fertet seavut.

JON TOMBRE, Bagadalli

Govvort/Photo: Aslak Mikal Mianna

shadows

Ovddešáiggi suoivvanasat

Ovddešáiggi suoivvanasat
juoga lea dáhpáhuvván ja dat johtá ain min mielde
mii lea darvánan gitta
Soapmásiin leat eanet suoivvanasat go earáin.

Skygger fra fortiden
noe har skjedd som fortsatt følger oss
noe sitter fast
noen har flere skygger enn andre.

Shadows from the past
something has happened that still follows us
something is stuck
some have more shadows than others.

- på vei mot OLBMOT/FOLK ...

- Les denne boken, sier teatersjef Rolf Degerlund. Jeg tar den med til Beijing. Det er september, året er 2017, jeg er i Beijing for å lage teater med kinesiske skuespillere. Samtidig ligger jeg på et hotellrom og leser om rasebiologi. Leser om professoren som dro til Sápmi på 20-tallet for å kartlegge den samiske rasen. Det var i tiden, man var opptatt av å beskytte den rene hvite rasen, i professorens tilfelle den svenske rasen. Man var opptatt av å bevise vitenskapelig de rene og de urene rasene. Samene var definert som underlegne, kortskallede, nærmere dyrene. Dette ville professoren bevise. Jeg får synopsis av tekstforfatter Lars Göran Petterson. Leser mens jeg jobber språkløst med kinesiske skuespillere. Det vil si jeg forsøker å jobbe på en mest mulig direkte måte. Prøver å unngå lange forklaringer og mange ord. Vil at vi skal erfare noe sammen, noe på tvers av barrierene språk skaper. Beijing er monsterstor og ekstremt varm. Skriver en lang klam mail til Rolf og Lars Göran. Synes ikke tematikken skal isoleres til Sápmi og den svenske professoren. Synes vi må se det i større sammenheng, ikke isolere tematikken. Lars Göran går i gang med omfattende research.

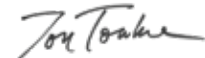
I juni 2019, et og et halvt år senere, går jeg inn på et hotell i Krakow. Alle er der. Det vil si hele det samiske nasjonalteateret. Alle, hele gjengen er på studietur. Det er varmt. Vi har på oss capser, en har cowboyhatt, de fleste har solbriller. Vi er lettkledd, svette, slitne og litt stille.

Vi har hatt en dag i Auschwitz. Vi har toget gjennom anlegget som er så kjent. Arbeit macht frei eller arbeid frigjør, henger som smijernsbokstaver over inngangen til masseutryddelsesleiren. Vi vandrer i stinn kø, det er mye folk, tett i tett av t-skjorter fra alle land. Et jorde fullt av turistbusser møtte oss. Kø, flyplass sikkerhetssluser, trang, tett og stille tråkking. Guiden snakker jevnt og konsist. Her spilte de. Hva? Spilte de? De spilte musikk for å roe ned de som kom, det satt små orkestre her. Dere har sikker sett bilde av det? De spilte kjent og populær musikk på den tiden. Musikken skulle roe ned massene ved ankomst, folk ble adskilt, de fleste skulle rett i gasskamrene, noen få rett i arbeid. I inngangen til gasskamrene ble det spilt wienervals, Brahms og Beethoven. Vi fortsetter å trække denne uendelige dagen. Disse mengdene av rester etter folk. Koffertene, klærne, håret. På en måte er det velkjent alt dette, vi har sett det på tv, vi har lest om det. Men det er noe ganske annet å gå her, med tusen andre og med gjengen fra det samiske nasjonalteateret. - Just nu är det oerhört viktigt att vara här, kommer det fra Sabina Jacobsson. Det er varmt, vi er matte og merka. vi setter opp et kamera i hotellets møtesal. En og en snakker og leser. Jeg leder en workshop. Ber alle ta av seg på føttene og kaste skoene inn i en haug. Skoene detter utover gulvet. Kjente merker, sko fra i dag, damesko og mannesko, ulike størrelser og detaljer på det vi har på beina nå. Veldig 2019. En kaster sokkene, noen følger på, de fleste ikke. Der og da er vi i gang med å lete oss fram til Olbmot/Folk.

Prøvestart november 2019 i Kautokeino, siste uken før mørketiden slår inn. Det er hvitt men stadig mørkere. Vi har landet på fire akser: skalleålingene i Sápmi, masseutryddelsene i konsentrasjonsleirene, kolonialiseringen av Afrika og cornflakes i USA. Jeg tenker at nåtiden alltid er i oss, den økende rasismen er uunngåelig med. Den trenger vi ikke å understreke. Vi er ikke dokumentarister, journalister eller politikere - vi er scenekunstnere. Det er umulig å spille masseutryddelse, i det hele tatt det er umulig å spille. Velger livemusikk og bevegelige lys som inngang. I denne forestillingen skal vi gi glimt fra hendelser i rasebiologiens historie. Faktatekstene er korte og knappe, de spilles av på bånd eller leses konsist opp. Innimellom synges det. Innimellom spiller strykerne. Vi veksler mellom samisk og norsk, sang og stryker. Mørketiden slår snart inn mens teatret fylles av lyden fra strykerne. Teatersjef Rolf har fått til et samarbeid med Arktisk Filharmonik. De fire spiller hverdagsmusikk fra Auschwitz. De var helt vanlige menn, sånne som deg og meg. Vi spør oss kunne vi vært en av de som tok imot på perrongen? Vi snakker om rasismens speil, om å vende det mot oss selv. Vi snakker om hvordan en verdensorden er bygd på ideen om at de hvite er bedre. At de hvite har mer rett enn alle andre, og at det fortsetter. Vi kaller det skygger fra fortiden.

For meg som regissør handler det om å gi form, finne uttrykk. Kanalisere energien i det vi har og de vi er. Jeg er alltid opptatt av form. Form skaper innhold. Arbeidet er ikke planløst, men må alltid forholde seg til det som skjer. Det vi utløser i hverandre. Det er mange på scenen og rommet er lite. Vi bruker få ord og mye musikk som kombineres med Sabinas karikerte tegneserier. Papir rulles ut på gulvet og heises, slik skapes et rom her og nå. Aktørene på scenen består av to sceneteknikere, fire musikere og sju skuespillere. Den yngste er 19 og den eldste 64.

Nå på nyåret, den andre søndagen i januar, kommer lyset gradvis tilbake. Nå, når alt det hvite blir lysere, tre uker før premiere, går jeg på ski og grubler. Det er nå det gjelder, det er alltid nå. Det er nå vi skal finne en vei helt fram til Olbmot/Folk.

JON TOMBRE, Regissør

- heading to OLBMOT/People ...

- Read this book, says the artistic director Rolf Degerlund. I take the book with me to Beijing. It's September, in 2017. I'm in Beijing working with Chinese actors. At the same time, I lie in a hotel room and reading about race biology, about the professor who went to Sápmi in the 20s to map the Sámi race. In those days they were concerned protecting the pure white race, in this professor's case, the Swedish race. It was in their interest to scientifically prove the pure and the unclean races. The Sámis were defined as inferior, short-skulled, closer to the animals. The text writer Lars Göran Petterson gives me a synopsis. I read while I'm working language lessness among Chinese actors. In other words, I try to work in the most directly way. Trying to avoid long explanations and many words. I want us to experience something together, something across the language barriers. Beijing is big as a monster and extremely hot. I write a long clammy email to Rolf and Lars Göran. I don't think this should be isolated to Sápmi and to the Swedish professor. We need to see it in a larger context. Lars Göran embarks on an extensive research.

One and a half year later, in June 2019, I enter a hotel in Krakow. Everybody is there. The entire Sámi National Theatre is on an excursion to Poland. It's hot. We wear caps, some wears a cowboy hat, most have sunglasses. We are lightly dressed, sweaty, tired and a little quiet. We had a day in Auschwitz. Arbeit macht frei or Work sets you free, in wrought iron letters hanging over the entrance to the mass extermination camp.

We're walking in line, it's a lot of people there, t-shirts from all over the world. A parking space full of tourist buses met us. Queues, airport security gates, cramped, tight and quiet walking. The guide speaks evenly and concisely. Here they played. What? Did they play? They played music to calm down those who came, small orchestras sat her. You've probably seen a picture of it? They played well-known and popular music at that time. The music was supposed to calm down the people, they were separated, most of them were sent directly to the gas chambers, a few straight to work. Viennese waltz, Brahms and Beethoven were played at the entrance to the gas chambers. We continue to walk on this endless day. These amounts of leftovers of people. The suitcases, the clothes, the hair. In a way all this is well known, we have seen it on TV, we have read about it. But it's something quite different to walk here, together with a thousand others and with the people from the Sami National Theatre.

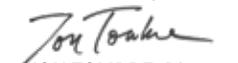
-Right now, it's extremely important to be here, says Sabina Jacobsson. It's hot, we are dulled, tired and scarred. We set up a camera in a conference room at the hotel. One by one talking and reading. I'm leading a workshop. Asking everyone to take off their shoes and throw they into a pile. The shoes fall across the floor. Well-known brands, shoes from today, women's shoes and men's shoes, different sizes and details. It's quite 2019. One of us throws the socks, some follows but most of us not. There and then we're in the process of finding the way to Olbmot.

The last week before the dark season starts, in November 2019, the rehearsals starts in Guovdageaidnu. Everything is white but increasingly darker. We've landed on four axes: the skull measurements in Sápmi, the mass extinctions in the concentration camps, the colonization of Africa and the corn flakes in the USA. I think the present is always in us, the increasing of racism is inevitable. We don't need to emphasize that. We are not documentarists, journalists or politicians - we are artists. It's impossible to play mass extinction, at all it's impossible to play. As a start I choose live music and motion lights.

In this performance we will give some glimpses of the race biology. The factual texts are short and scarce, they are on tape or live. Sometimes it's sung, sometimes the string quartet play. We alternate between Sami and Norwegian, singing and music. The darkness soon sets in as the theatre is filled by the sound of the string quartet. The artistic director of the theatre has got a collaboration with Arctic Philharmonic. These four plays everyday music from Auschwitz. They were ordinary men, like you and me. Could we have been one of those who welcomed the people on the platforms? We talk about the mirror of racism, about turning it against ourselves. We talk about how a world order is built on the idea of that the whites are better. That the whites have more rights than everyone else, and that keeps going on. We call it shadows of the past.

For me as a director it's about giving it a form and to find the expression. To channeling the energy of what we have and who we are. I'm always passionate about form. Form creates content. The work isn't desultory but it must always relate to what's happening here and now. To what we trigger in each other. There are many on the stage, the room is small. We use few words and the music is combined with caricatured cartoons. Paper is rolled out and hoisted, it creates a space at the present time. The people on the stage consist of two stage technicians, four musicians and seven actors. The youngest is 19 and the oldest is 64 years old.

It's a new year, the second Sunday of January, when the light gradually returns. When all the white gets more whiter, three weeks before the opening night. I go skiing and pondering, this time it's for real. It's always for real. This is the time to find all the way to Olbmot/People.

JON TOMBRE, Director

GERMANY 1942

In a villa overlooking Wannsee, in 1942, senior government officials, scientists and military leaders are gathered.

They want to find the final solution to The Jewish Question.

The head of Gestapo wants to first win the war and then exterminate the Jews.

The chief of the SS will use the war for racial extinction.

The two of them do not reach an agreement.

rasemord

TYSKLAND 1942

I en villa på stranden ved Wannsee, i 1942, samles ledene politikere, vitenskapsmenn og militære.

Man skal løse jødespørsmålet en gang for alle.

Sjefen i Gestapo vil først vinne krigen og så utrydde jødene.

Sjefen i SS vil bruke krigen til rasemord.

De to blir ikke enige.

DUISKKAS 1942

Muhtin stuora viesus Wannsee gáddeguoras Duiskkas 1942:s, čoahkkanit njunuš politihkkarat, dieđaolbmát ja militearalaččat.

Dás lea sáhka movt čoavdit juvddálašválttisvuođaid.

Gestapo hoavda, áiggošii vuosit soađi ja dasto jávkadit juvddálaččaid. SS hoavda ákkastallá ahte sii fertešedje geavahit dán soađi nállegoddimii.

Soai eaba leat ovttaoaivilis.

nállegoddin

Gráfalaš animašuvdna/Grafisk animasjon: Sabina Jacobsson

KILLED 38000 PEOPLE

The Reserve Police Battalion 101
were ordinary men,
who in 1942 shot 38 000 Jewish women, children
and elderly citizens.
They were ordinary men.

race murder

GODDE 38000 OLBMO

Sadjásašpolitijabataljuvdna 101, ledje hui dábálaš dievdoolbmát,
geat 1942:s báhče 38000a juvddálaš nissonolbmo, mánáid
ja boaresolbmuid.
Sii ledje hui dábálaš dievddut.

DREPTE 38000 MENNSKER

Reservepolitibataljon 101
var helt vanlige menn,
som i 1942 skjøt 38 000 jødiske kvinner, barn og eldre.
De var helt vanlige menn.

PEOPLE WITHOUT CLOTHES

In the 1920s, a professor of race biology went to Sápmi. He wanted to take pictures of and measure naked Sámis. He had a special interest in what he called the typical racial look and different colors of pubic hair. Sámi individuals were measured, photographed and the material archived in the Institute of Race Biology. Today, the institute´s incorporated in Uppsala University.

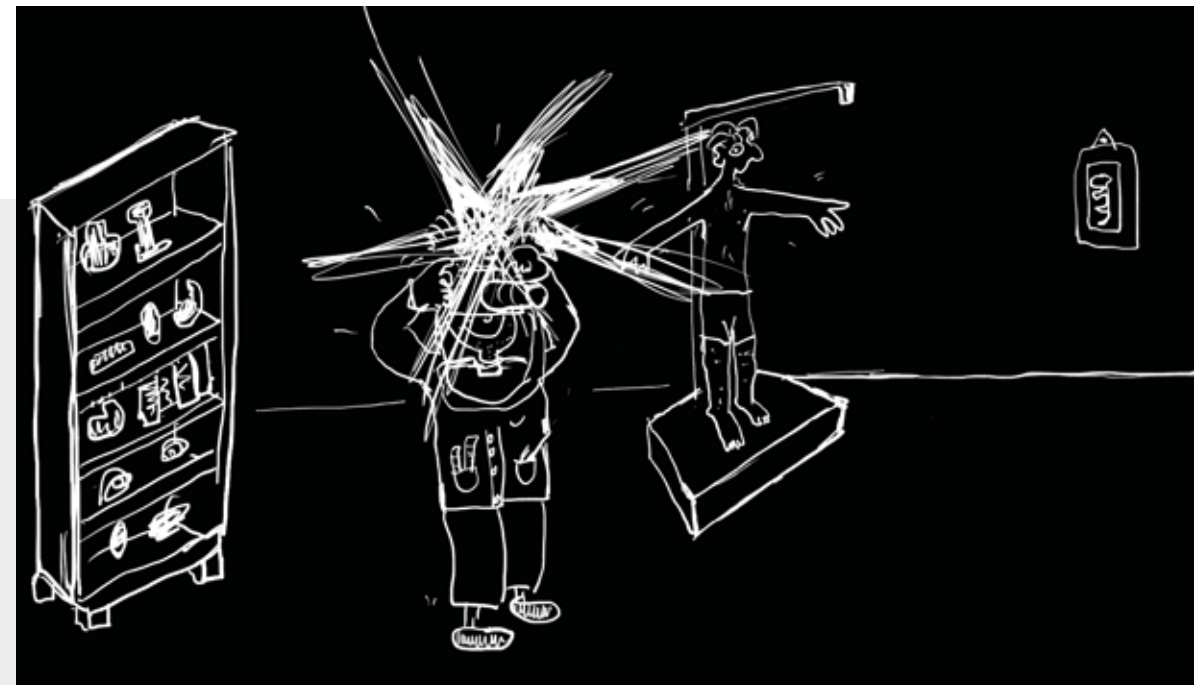
a breed typical look

ÁLÁS OLBMOT

Muhtin nállebiologiija professora vulggii 1920 loguin Sápmái. Son áiggui mihtádallat ja govvet álás sápmelaččaid. Sus lei erenoamáš beroštupmi dasa maid son gohčodii mihtilmas čeardahápmi ja siehpaid iešguđetlágan ivnniin. Sápmelaččaid mihtidedje, govvejedje ja vurkejedje Stáda Nállebiologiija instituhttii. Instituhtta lea dán áigge ovttastahtán Uppsala Universitehtii.

MENNSKER UTEN KLÆR

En professor i rasebiologi dro på 1920-tallet til Sápmi. Han ville måle og fotografere samer uten klær. Han var særlig interessert i det han kalte rasetypisk utseende. Og ulik farge på kjønnshår. Samer ble målt, fotografert og materialet arkivert i Statens Institutt for Rasebiologi. Instituttet er i dag innlemmet i Uppsala Universitet.

Gráfalaš animášuvdna/Grafisk animasjon: Sabina Jacobsson

SÁMI NÁLLI

“Čielga vilges nálli –
sii guđet leat nánnoseappot
ja leat jierbmábut.
Sámi nálli
ii leat eleš,
ja sin vuoigŋalaš árvvut leat mihá heajubut.”

DEN SAMISKE RASEN

“Den hvite rasen
er bedre rustet
og mer begavet.
Den samiske rasen
har svakere åndelige verdier
og mindre livskraft.”

THE SAMI RACE

“The white race
is better equipped
and more gifted.
The Sámi race
have weaker spiritual values
and less vitality.”

RUOŦA NÁLLEBIOLOGIJA INSTITUHTTA

Čálii Lars Göran Pettersson

RuoŦa nállebiologiija instituhtta ásaheadje Uppsalai 1922. Professora Herman Lundborg lei jodiheadjin, ja stivramiellahtut ledje leanoaivámušat ja professorat. 1900 logu álggogeahčen lei Lundborg čohkken viiddis diehtagiid olmmoščearddaid birra, ja áiccai erenoamážit davvisámiid.

Son ja su nissonveahkkebargit ledje iskan ja mihtidan oaiveskálžžuid, giedaid ja julggiid, ledje čohkken varraiskosiid ja govven olbmuid geain ledje “mihtil-mas” nálleiešvuodát. Herman Lundborg lei hui duođalaš ja čevalái. Son gulai dakkár akademalaš vieru nállebiologaide maid duiska, dahje vuosttažettiin Amerihká náledutkan lei báidnán. Lundborg ii lihkestuvvan iežas dieđalašbargguiguin. Duiskkas vuvddii osiid iežas čállošii ja girjiiid alasolbmo-govaiguin. Duiska dutkit áđđestalle su logahallamiid. Hitler geavahii Lundborga “nuortabáltalaš” náli vuogádahttima Čekkoslovakia álbmoga heavahusas. Muđui gal eai lean su dieđabargguin makkárge bohtosat.

Sivvan dasa lei go mettii mearridit álggu rájes makkár bohtosa son háliida dan dutkamis, namalassii maid ieš navddii “buhtis áralaš nálli” lei buoret go earát. Duođastussan iežas navdosii geahččalii buktit dákkár čuoččuhusaid ahte eará nálit leat heajubut, ja sis ledje heajos attáldagat.

Vaikko vel sus ledje váilevaš dieđalaš bohtosat de dagahii su “dutkan” goitge eahpedieđalaš vuođu dan nállevealaheami ja nállebuhtisvuoda jurddašanmállii mii lea otnáš servodagas. Vaikko vel Carl von Linné juo 1753s gávnnašii ahte maŋemus 10 000 jagiid lea leamaš dušše okta áidnu olmmošnálli dán máilmmis, Homo Sapiens. Jurddašeadji olmmoš.

LUNDBORG HAD COLLECTED EXTENSIVE MATERIAL ON RACE

THE SAMI PEOPLE RECEIVED SPECIAL ATTENTION

DET SVENSKA RASEBIOLOGISKE INSTITUTTET

Av Lars Göran Pettersson

Det Svenske Rasebiologiske Instituttet ble opprettet i Uppsala i 1922. Instituttet ble ledet av professor Herman Lundborg, og i styret hadde han landshøvdinger og professorer.

På begynnelsen av 1900-tallet hadde Lundborg samlet inn et omfattende materiale om rase-egenskaper, og oppe i nord fikk den samiske befolkningen en spesiell oppmerksomhet. Sammen med sine kvinnelige assistenter gjennomførte han målinger av skaller, armer og ben, samlet inn blodprøver og fotograferte personer med ”typiske” raseegenskaper.

Herman Lundborg var en meget alvorlig og selvhøytidelig mann. Han inngikk i en akademisk tradisjon av rasebiologer som ble inspirert av tyske og kanskje først og fremst av amerikanske raseforskere. Lundborgs vitenskapelige arbeid var i hovedsak mislykket. Han fikk solgt en del av sine skrifter og bøker med de omtalte nakenbildene, mest i Tyskland, og hans type kartotek-kort ble kopiert av tyske forskere. Lundborgs kategorisering av rasen ”Ostbaltisk”, ble brukt ved Hitlers utrenskninger i Tsjekkoslovakia. Men ellers var det vitenskapelige resultatet lik null.

Lundborg klarte å samle inn en del materiale ved det rasebiologiske instituttet i Uppsala; som tabeller, fotografier og sammenligninger, papir og kvitteringer, men ingenting som bekreftet hans rasemessige teorier, ingen vitenskapelige resultater. Grunnen til dette var at han gjorde den klassiske feilen for en forsker: Han startet forskningen sin med å bestemme hva resultatet av forskningen skulle bli; nemlig at det han oppfattet som den ”rene ariske rasen” var overlegen alle andre. Og for å bevise sin hypotese prøvde han å bevise at alle andre raser var underlegne, hadde dårlige egenskaper. Men til tross for manglende vitenskapelige resultater skapte hans ”forskning” likevel en pseudo-vitenskapelig grunn for den rasisme og de tanker om rasehygiene som finnes i dagens samfunn. Dette til tross for at Carl von Linné allerede i 1753 slo fast at i de siste 10.000 år har vi kun hatt en eneste menneskese på jorden; Homo Sapiens. Det tenkende mennesket.

THE SWEDISH RACE BIOLOGICAL INSTITUTE

ByLars Göran Pettersson

The Swedish Race Biological Institute was established in Uppsala in 1922. Professor Herman Lundborg became the leader of the institute, and in the board were governors and professors.

At the beginning of the 20th century, Lundborg had collected extensive material on race characteristics. He’d taken a special interest in the Sami people in the North. Assisted by female assistants, he’d performed measurements of skulls, arms and legs, collected blood tests and photographed persons with ”typical” racial characteristics.

Herman Lundborg was a very serious and pretentious man. He was part of an academic tradition of race biologists inspired by German and perhaps primarily American race researchers. Lundborg’s scientific work was mostly a failure. He did sell some of his writings and books containing the mentioned nude pictures, mostly in Germany. German scientists copied his version of index cards, and, when Hitler did the purges in Czechoslovakia, they used Lundborg’s categorization of the race ”Eastern Baltic”. In the end there were no real scientific results of Lundborgs works.

Lundborg managed to collect a vast amount of material at the Race Biological Institute in Uppsala; tables, photographs and comparisons, papers and receipts, but nothing that confirmed his racial theories, no scientific results. The reason for this was that he made the classic mistake for a researcher: He started his research by deciding what the outcome of the research should be; namely, that what he considered the ”pure Aryan race” was superior to all others. To prove his hypothesis, he tried to prove all other races to be inferior.

Despite his lack of scientific results, his ”research” created a pseudoscientific basis for racism and the ideas of racial hygiene, which exist even today. This, despite the fact that Carl von Linné stated already in 1753 that in the last 10,000 years there has been only one human race on earth; Homo Sapiens. The thinking man.

AFRICA 1952

Major parts of Africa were occupied in the 1850s. The occupation was legitimized with an idea that the British white race constituted a superior race. A race who's mission was to civilize the primitive people in Africa.

rasemord

AFRIHKÁ 1952

Storra oassi Afrihkás okkuperejuvvui 1850 jagiin. Okkupašuvdna duodaštuvvui dainna govahallamiin ahte engelas vilges nálli lea fámolaš nálli. Nálli man bargu lei buktit čuvgehusa primitiivlaš čearddaide Afrihkás.

AFRIKA 1952

Store deler av Afrika ble på 1850-tallet okkupert. Okkupasjonen ble legitimert med en forestilling om at den engelsk hvite rasen utgjorde en overlegen rase. En rase med oppdrag å sivilisere de primitive i Afrika.

THE HIPPOPOTAMUS-WHIP

Kloboko Mjeldi means hippopotamus-whip. In Africa, natives were whipped with Kloboko Mjeldi. In Africa, they cut the arms of those who did not work hard enough. In this way, the primitive people were civilized.

a torture tool

EATNOHEASTTA-SPIHČA

Kloboko Mjeldi, eatnoheastta-spihča. Afrihkás olbmuid huškko Kloboko Mjeldin. Afrihkás čuolastedje giedaid gaskkat sis, geat eai nagodan bargat nu garrasit. Dieinna lágiin siviliserejedje primitiivlaš čearddaid.

FLODHEST-PISKEN

Kloboko Mjeldi betyr flodhest-pisk. I Afrika pisket man innfødte med Kloboko Mjeldi. I Afrika kappet man armene av de som ikke jobbet hardt nok. På den måten siviliserte man de primitive.

Govent/Photo: Aslak Mikal Mleema

CORN FLAKES

Corn flakes was invented by John Kellogg in 1894.

Corn flakes was invented to stop masturbation.

John Kellogg was manic about masturbation.

He wanted to thread silver wire through the boys foreskin and burn the girls' clitoris with carboxylic acid.

The sale of corn flakes funded research on race biology at Race Betterman Foundation.

The knowledge was later used in the concentration camps.

nállegoddin

CORN FLAKES

Corn Flakes ble oppfunnet av John Kellogg i 1894.

Corn Flakes ble oppfunnet for å stanse onani.

John Kellogg var manisk opptatt av onani.

Han ville operere sølvtråd gjennom forhuden på guttene, og pensle jentenes klitoris med karbolsyre.

Salg av corn flakes finansierte forskning på rasebiologi ved Race Betterman Foundation.

Kunnskapen ble senere brukt i konsentrasjonsleirene.

CORN FLAKES

John Kellogg lei Corn Flakes fuomášeaddji, 1894:s

Corn Flakes buvttaovdánahttima ulbmil lei hehttet geasašeami.

Son gievvudii geasašeami nu sakka ahte árvalii goaruhit silbaárppuid bárehuoččaid návlenáhki vuollai, ja sihkastit nieiddaid bunnu karbol mirkkuin.

Corn Flakes mii vuvdojuvvui Racebetterment foundation bokte ruhtadii čeardabiologiija dutkanbargguide.

Dát dutkanbohtosat ádnoge manjel konsentrašuvdnaleairrain.

Govven/Photo: Aslak Mikal Mleenna

BRAIN

In the archives at Karolinska Hospital in Stockholm there´s a brain filled with iodine.
It weighs 1,460 grams.
It belonged to a real Sámi individual:
Nils Larsson from Arvidsjaur

a brain filled
with jod

VUOINŇAMAŠ

Karolinska buohcciviesu vuorkkás Stockholmmas gávdno vuoiŇamaš devdojuvvon juddasprihtain.
Deaddu lea 1 460 grámma.
Dát lea albma sápmelačča vuoiŇamaš:
Árvvesjávrilačča Nils Larssona.

HJERNEN

I Karolinska sjukehusets arkiv i Stockholm ligger en hjerne fylt med jodsprit.
Den veier 1 460 gram.
Den tilhørte en ekte same:
Nils Larsson fra Arvidsjaur

- Muhtin lágaš áicagohtin: Eirik Blekesaune, Roger Ludvigsen ja Jon Tombre ságastallet.

- En slags oppvåkning blant andre oppvåkninger, samtale mellom:

- A kind of awakening among other awakenings, conversation between:

**Eirik Blekesaune, Jietnahábmen/Sound designer, Roger Ludvigsen, Musihkkaovddasvástideaddji/
Music coordinator og Jon Tombre, Bagadalli/Director**

Hei – eat go mii ságastala veaháš jiena ja musihka birra. Manne bat jietna váikkuha nu ollu dovdduide?

Hei – la oss tenke høyt sammen rundt lyd og musikk. Hvorfor virker lyd så sterkt på oss?

Hi – Let’s think aloud about the sound and the music. Why does sound affect us so strongly?

EIRIK: Danne go jiena eat nagot bonjastit eret, lea hui váttis gokčat beljiid, dakkár dovdu maid fertet doahttalit.

EIRIK: Det er en sans vi ikke klarer å skru av, det er vanskelig å lukke ørene, det er en sans du alltid må forholde deg til.

EIRIK: It’s a sense we can’t turn off, it’s hard to close your ears, is a sense you always have to deal with.

ROGER: Dáiddasuorgi mii čuohcá olbmo dovdduide./ Det er den kunstarten som slår rett inn i følelsene dine./It’s the kind of art that strikes you right into your feelings.

EIRIK: Dáiddasuorgi mii čuohcá váibmui./ Det slår inn i hjerterota./It hits the root of the heart.

ROGER: Dahje sivvui. /Eller sinnet. /Or the mind.

EIRIK: Jietna sáhtta leat vaikke mii./Lyd kan være mange ting./Sound can be a lot of things.

ROGER: Dat čuohcá, ovdamearka dihte álgu Mánoheabisonatas - go dan gulan de njuorrasan./ Det er veldig direkte, Måneskinssonaten for eksempel, bare du hører introen så sier det pang i følelsene./It’s very direct, e.g. Moonlight Sonata, once you hear the intro then you really feel it.

Musihkka & Lávdejietna

MUSIKK & LYD/MUSIC & SOUND

Eirik, don ráhkadat teavsttaid jietnabáddemiin, movt don barggat?

EIRIK: Mun ráhkan sierra dáhtáprográmmaid mainna báddema osiin sáhtán válljet elemeanttaid. Sáhtán čuojahit dušše konsonánttaid dahje dušše vokálaid. Daid sáhtta čuojahit summal vuoruid mielde, manás guvlui dahje doarrás. Sáhtán bargat musikalalaččat teavsttaiguin. Ovdamearka dihte Mary teaksta mas leat válljen buot stávvalliid teavsttas ja bordán daid ráidduid ja šuoknjaallodaga mielde. Dieinna lágiin loktana ritma ja dovdna teavsttas.

Movt lea nállebiologiija doaba váikkuhan barggu?

EIRIK: Dat lea addán duogáža bihttái. Olbmuid meannudit dušše ávdnasiin lea álohii leamaš dáhpin vealaheamis. Danne lea miellagiddevaččat guorahallat ášši dáidda-laččat. Go čuohtan ja biđgen teavsttaid unna bihtážiidda, go ráhkadan sierra máng-gajienat osiid olbmuid jienaiguin, de suonjan dan duogáža sisa.

ROGER: Nállebiologiija lea guhká leamaš oassin sámiid eallimis. Dat lea muhtinlágaš moriheapmi oassin eará morihemiiguin. Nállevealaheapmi gávdno ain. Mii eat beasa das, dan dihte lea álo dehálaš muittuhit olbmuid dan birra.

Roger, don leat válljen musihka, muital movt don jurddašit?

ROGER: Mun jurddášin neavttáriid penšuvnnalašvuoda mielde ja movt ieš dovddan musihka. Mii digaštalaimet juohkehačča iešvuoda nu go ahte Mary sáhtta lávlut dieid Dološlávlagiid, ja ahte Nicko ges rock’n rolla osiid, ja Anitta heivešii mahkáš Diamanda Galas jna.

Mii lea earenoamáš lávdejiennain- ja musihkain?

EIRIK: Lávdedáidaga jienas leat mánggalágan doaimmat. Dat ii dárbbas leat musihkka, ahte ii dárbbas čuovvut musihkalaš kvalitehta- gáibádušaid. Sáhtta vuoruhit muitalit juoidá eará billistuvvon musihkain ovdalii go dakkár musihkain mii ii leat billistuvvon. Nu lea maiddá teavsttain mii lea báddejuvvon, ahte sáhtta nuppástuhtit teavstta vuodđojurdaga. Olmmoš guhte muitala, vaikko vel ii nagot, govahallá juoidá eará go juste dan rievttis dulkojumi.

ROGER: Musihkka čatná oktavuoda lávddis ja lea geahččaladdan gaskaoapmin. Mun árvusanán musihka, vaikke muhtomin goitge ferte háddjet ja billistit dan vai šaddá miela mielde.

Movt doai veardádallabeahtti goabbat guimmiineatte bargguit?

ROGER: Eirika bargu lea earenoamáš, movt son jurddaša teavsttain, movt son hábme dan, dat lea su mihtilmasvuhta. Diet lea sierra musihkalaš suorgi ovdánanvuogiiguin.

EIRIK: Rogera dovdomearka lea ges ahte son oaidná olbmuid nu go sii leat. Diet mihtilmasvuhta ferte leat olbmos go galgá earáide heivehit lávlagiid. Dušše dan dihte go oidnen Rogera su vállejumiid, su govahallama, de oahpásnuvven neavttáriidda ovdal go bessen sin dearvvahit. Roger lea juogalágaš musihkalaš bivttashábmejeaddji. Son gárvvoha olbmuid daiguin lávlagiiguin mat sidjiide heivejit. Dat hábme Olbmot čájálmasa, dat iešguđetlágan lávlagat čájehit movt sii leat.

Norsk oversettelse/English translation

Eirik, du bearbeider teksten med lydopptak, hvordan jobber du?

EIRIK: Jeg lager egne dataprogrammer for å hente ut elementer fra opptakene. Jeg kan enten spille bare konsonanter eller vokaler. De kan spilles i tilfeldige rekkefølge, baklengs eller på vranga. Jeg kan jobbe med tekst rent musikalsk. Et eksempel er Mary sin tekst der er alle stavelsene i teksten tatt ut og sortert i rekkefølge og tonehøyde. Da får du en stigene rytme og tone i teksten.

Hvordan har begrepet rasebiologi påvirket arbeidet?

EIRIK: Det har gitt et bakteppe. Det å behandle folk som rå materiale har lenge vært et grep for undertrykkelse. Derfor er det interessant å teste det ut kunstnerisk. Når jeg kutter opp tekst i småbiter, lager kvantitative enheter av menneskelig lyd, går jeg inn i dette bakteppe.

ROGER: Det med rasebiologi har fulgt den samiske befolkningen lenge. Dette er en slags oppvåkning blant andre oppvåkninger. Rasismen er alltid der og det er det hele tiden viktig å minne folk om.

Roger du har stått for musikkutvalget, kan du si noe om hvordan du valgte låtene?

ROGER: Jeg tenkte utfra personlighetene til skuespillerne og utfra det musikalske biblioteket jeg har i hode. Vi diskuterte personligheter mye som at Mary kan jo lett gå inn i Frem fra glemselen, Nicko er rocker, Anitta passer inn i noe a la Diamanda Galas også videre.

Hva er spesielt med lyd og musikk for scenen?

EIRIK: Når man jobber med scenekunst kan lyden ha mange roller. Den er fritatt fra å være musikk, den må ikke adlyde musikalske kvalitetskrav. Du kan velge å bruke ødelagt musikk for å fortelle noe mer enn hvis du ikke ødela den. Det samme gjelder tekst på lydbånd. Man kan få til noe annet enn tekstens opprinnelige mening. En person som snakker uten å få til å snakke, byr på noe annet enn perfekt gjengivelse.

ROGER: Musikken er et bindeledd på scenen og et verktøy å eksperimentere med. Jeg har respekt for musikk men også for at man iblant må plukke den fra hverandre og maltraktere den for å finne fram.

Hvordan vil dere beskrive hverandres arbeid?

ROGER: Eiriks arbeid er unikt, måten han tenker tekst på, måten han former den på, er noe helt eget. Det er en egen bransje med kule musikalske innfallsvinkler.

EIRIK: Jeg opplever at Roger ser folk for dem de er. Det blikket må til for å kunne finne låter til andre. Bare ved å ha Rogers låtvalg, få hans blikk, viste jeg allerede mye om skuespillerne før jeg møtte dem. Roger er på en måte en musikalsk kostyme-designer. Han iklær folk låter som kler dem. Det gir Olbmot karakter, de forskjellige låtene får fram folk som de er.

Eirik, you process the text with audio recording, how do you work?

EIRIK: I create my own computer programs to extract items from the footage. I can either play only consonants or vowels. They can be played in random order, backwards or inside out. I can work on text purely musically. An example is Mary's text where all the syllables in the text are taken out and sorted in sequence and pitch. Then you get a ladders rhythm and tone in the text.

How has the term Racial biology influenced the work?

EIRIK: It has provided a backdrop. Treating people as raw material has been a grip for suppression. Therefore, it's interesting to test it out artistically. When I cut up text into small pieces, create quantitative units of human sound, I go into this backdrop.

ROGER: The racial biology has followed the Sami people for a long time. This is a kind of awakening among other awakenings. The racism is always there and it's always important to remind people.

Roger, can you tell us about how you selected the songs?

ROGER: I thought about the personalities and used my own musical library in my head. We discussed personalities, for example Mary can easily go into Frem fra glemselen, Nicko is a rocker, Anitta fits into something a la Diamanda Galas etc.

What's special about the sound and the music made for theatre?

EIRIK: When you work with performing arts, sound can have many roles. It's exempt from being music, it must not follow the musical quality standards. You can choose to use broken music to tell something more than if you didn't ruin it. It's the same with text on tapes. You can achieve something else than the original meaning of the text. It gives something more than perfect rendering.

ROGER: The music is a link and an experiment tool on the stage. I respect the music but sometimes you have to pick it apart and mistreat it to find out.

How would you describe each other's work?

ROGER: Eirik's work is unique, the way he thinks about text, the way he forms it, with cool musical approaches.

EIRIK: I find Roger seeing people for who they are. By hearing Roger's choice of songs, I become familiar to the actors before I met them. Roger is in a sense a musical costume designer. He dresses people with songs that fits them. It gives Olbmot character, the songs bring out people as they are.

Govven/Photo: Aslak Mikal Mienna

“Go olbmot geat leat bajásgešson seammaládje go mun, hupmet daid seamma sániid go mun ja liikojit daid seamma girjjiid, seamma musihka ja seamma njuohtamiidda go mun – go dát olbmot eai mainna ge ladin leat dahkiduvvon dan vuosta ahte eai šatta olmmošmeahtumat ja barget juoidá maid dán áigásaš olbmot, earret muhtin patologalaš oktasaš dáhpáhusat, eai goassege eai jurddáš ge dahkat, manne galgga mun de jahkit ahte mun lean dáhkiduvvon diekkariid vuosta?”

Max Frisch, 1946

“Når mennesker som har fått samme oppdragelse som jeg, taler de samme ord som jeg og liker samme bøker, samme musikk og samme malerier som jeg – når disse menneskene på ingen måte er forsikret mot muligheten for å kunne bli umennesker og gjøre ting som nåtidens mennesker, med unntak av patologiske enkelttilfeller, aldri kunne tenkes å gjøre, hvorfor skulle jeg da tro at jeg er forsikret mot noe slikt?”

“When people who have had the same upbringing as I do, speak the same words as I do and like the same books, the same music and the same paintings as I - when these people aren't insured against the possibility of being inhuman and doing things that people of today, except some pathological cases, could never do, why should I think I'm insured against this?”

06
02
20

OLBMOT/FOLK
ÁLGOČÁJÁLMAS
URPREMIERE
DII/KL 18.00

Svalbárdas Svalbard

Longyearbyen

ČÁJÁLMASMÁTKI/TURNÈ 2020
LÁVDEGIELLA/SCENESPRÁK:
Davvisámegiella/Nordsamisk/Dárogiella/Norsk
Bistá/Varer i/lasts for: ca. 60 min.

OSLO
08.02. / 09.10. DII/KL 19
Det Norske Teatret

HAMAR
11.02 DII/KL 19
Teater inlandet

TRÅANTE/TRONDHEIM
13.02. dii/kl 19
Rosendal Teater

SNÅASE/SNÅSA
14.02. DII/KL 19
Servodatviesus/Samfunnshuset

MÅEHVIE/MO I RANA
16.02. DII/KL 19
Nordland Teater

BÅDÅDDJO/BODØ
19.02. DII/KL 19
Stormen Konserthus

ROMSA/TROMSØ
24.02. DII/KL 19
Hålogaland Teater

RÁISA/STORSLETT
29.02. DII/KL 19
Halti kulturscene

ÁLTÁ/ALTA
03.03. DII/KL 19
Áltta kultursálas/Alta Kultursal

DEATNU/TANA
15.03. DII/KL 17
Deanu birasvisttis/Tana miljøbygg

OHCEJOHKA/UTSJOKI
16.03. DII/KLO 18
Ohcejohntnjálmmi skuvllas/koulussa

ANÁR/INARI
17.03. DII/KLO 18
Sajos

KÁRÁŠJOHKA/KARASJOK
18.03. DII/KL 19
Kárášjoga valástallanhállas/
Karasjok idrettshall

**GUOVDAGEAIDNU
KAUTOKEINO**
23.03. DII/KL 18
Guovdageainnu kulturviesus/
Kautokeino kulturhus

beivvas.no

SÁMI NAŠUNÁLATEÁHTER BEAIVVÁŠ in collaboration with Arctic Philharmonic.

Arctic Philharmonic

Based well north of the Arctic Circle, the Arctic Philharmonic is the world's northernmost professional orchestra, based in the Bodø and Tromsø. The Arctic Philharmonic seeks to consolidate the position of arts in the High North, and the orchestra aims to present contemporary Norwegian music with particular focus on the High North, while at the same time managing a broad spectrum of the shared musical heritage, including the Sami region Sápmi. The Arctic Philharmonic regularly commissions new works and focuses on multiple performances and recordings. We collaborate with North Norwegian bands and artists from other musical genres, including jazz, pop, folk music and joik, in an effort to raise the profile of the regional music scene, nationally as well as internationally. Arcticphilharmonic.com

OLBMOT

Gráfalaš animašuvdna/Grafisk animasjon: Sabina Jacobsson

Jon Tombre čájálmas / A play by Jon Tombre
ÁLGOČÁJÁLMAS 06.02.2020, SVALBÁRDDAS LONGYEARBYEN
World Premiere 06.02.2020, SVALBARD Longyearbyen
Bagadalli/Director: Jon Tombre
Bagadallanveahkki & Cavgileaddji/ Director's assistant & Stage manager: Marte Fjellheim Sarre
Teavsttat/Texts: Lars Göran Pettersson
Musihkkaovddasvástideaddji/Music coordinator: Roger Ludvigsen
Jietnahábmen/Sound designer: Eirik Blekesaune
Gráfalaš animašuvdna/Animator: Sabina Jacobsson
Jorgalan davvisámegillii/Sami translation: Britt-Inga Vars
Lávddis/On stage: Anitta Suikkari, Mary Sarre, Nils Henrik Buljo, Anja Bongo Bjørnstad,
Ingor Ántte Áilu Gaup, Egil Keskitalo, Eila Ballovara Varsi, Ole Thomas D. Nilut, Jan Cato D. Nilut
Bidjan luodi /Joik composer "BOLERUIN": Áilloš
Čuojaheaddjit/Musicians: Ingeborg Skomedal Torvanger, Elisabeth Turmo, Hallvard Steinhovden , Sveinung Lillebjerka
Buvttadus- ja čájálmasteknikárat/Technicians: Ole Thomas D. Nilut, Bernt Roger Somby, Marte Fjellheim Sarre, Jan Cato D. Nilut
Gráfalaš hábmejeaddji/Graphic designer: Kerstin Andersson
Govvejeaddji/Photographer & digitálaovddasvástideaddji/digital responsible: Aslak Mikal Mienna
Teáhtherhoavda/Artistic director: Rolf Degerlund
Buvttadeaddji/Producer: Leif Isak E. Nilut
Ekonomiijahoavda/Head of Economy: Johan Anders Siri
Diehtujuohkinjođiheaddji/Information Officer: Brita Triumf
Musihkka/Music: «Stev til Krågelanden» /Trad./«Soldier of fortune»/ R Blackmore/D Coverdale
«Anna på søndagsskolen» /Skillingsvise/«Swanee»/ George Gershwin/«Jag trodde ånglarna fanns»/William Kristoffersen
«Op 39 No.15 from Waltz for Piano»/Johannes Brahms /«Op 67 No.3 Andante»/Johannes Brahms/«Bolero»/Maurice Ravel
«Moonlight Sonata»/ Beethoven/«Old Folks At Home»/ Stephen C Foster
Giitit/Thanks to: Rawdna Carita Eira, Stein Bjørn
Ovttasbargguin Ártalaš Filhármonijain/ In collaboration with Arktisk Filharmoni/Arctic Philharmonic
Teáhther oazžu doarjaga Finnmárku, Romssa ja Nordlándda fylkasuohkanin/
The theatre receives funding from Finnmark, Troms and Nordland county municipalities

SÁMI NAŠUNÁLATEÁHTER BEAIVVÁS

Min áigumuš lea ovddidit sámi lávdedáidaga ja nu doalvut sámejiela ja kultuvrra sihke miehtá Sámi ja máilmmi.
Vår ambisjon er å utvikle den samiske scenekunsten og på den måten spre det samiske språket og kulturen rundt om i Sápmi og i verden.
Our ambition is to develop the Sami performing arts and in thereby spread the Sami language and culture around Sapmi and the world.

beivvas.no

 SÁMI
SAMI NATIONAL THEATRE
NAŠUNÁLA
TEÁHTER
GUOVDAGEAIDNU NORGA